

פיוטי רבי אלעזר הקליר

הוצאה לאור
תשס"ז
הוצאה לאור
תשס"ז

הוצאה לאור
תשס"ז

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
ממלכת כהנים לייטר, משה חיים בן אבא עמוד מס': 185 הודפס ע"י אוצר החכמה

1234567

רבי אלעזר הקליר ופיוטיו

רבי אלעזר הקליר הוא אבי הפייטנים ומהקדומים וידועים ביותר, הוא חי בארץ ישראל, בעיר קרית ספר, על זמנו נזכיר להלן. הוא חיבר פיוטים שנאמרים לאורך כל מועדי השנה: הוא חיבר פיוטים לכל שלושת הרגלים, תפלת גשם וטל, פיוטים לארבע פרשיות, קרובות לפורים, תשעה באב, מוסף ליום א' דר"ה ויוה"כ. וכן חיבר הושענות (רש"י איוב כד, ו) וכן חיבר הרבה קינות לתשעה באב. ברוב פיוטיו הוא חותם שמו 'אלעזר בירבי קליר'. הראשונים - רש"י, תוספות, רמב"ן, הרשב"א ועוד, דנו הרבה בדברי הקליר (בעשרות מקומות!). וכתב תוספות חגיגה דף יג. ד"ה 'ורגלי' ועוד ראשונים, שרוב פיוטי הקליר הם ע"פ הירושלמי, וכן דבריו ע"פ האגדות, וכ"כ האבן עזרא בפירושו לקהלת ושכלי לקט הלכות מילה סימן ז', ועוד. הקליר שזור גם הלכות מועד במועדו בפיוטיו.

בנוגע לזמנו של הקליר כבר דנו בזה הראשונים וגם האחרונים. לפי רוב הראשונים הקליר היה תנא (רבי אעלזר בן ערך או רבי אלעזר בן ר' שמעון או רבי אלעזר בן יעקב) או אמורא. אולם יש שסוברים שהיה סבוראי או גאון, ויש המאחרים אותו עד אחרי זמן רבינו האי גאון. וראה במבוא של "סדר הקינות המפורש לתשעה באב" להרה"ג ר' שלמה וינטרוכ שהאריך מאד בכל הענין של זמנו ויחוסו של ר"א הקליר והביא מראשונים ואחרונים כיד ה' הטובה עליו. כנראה הקליר כתב פיוטים רבים שנאבדו במשך הזמן, וכבר לא נאמרו, וברוך שזכינו להחזיר עטרה ליושנה בנוגע לפיוטיו על חנוכה. ומתוך פיוטים אלו מצינו הרבה חידושים בנוגע למלחמת חשמונאי כנגד יוון. וברור שהיו לפניו מדרשים שנעלמו מאתנו, בעו"ה החלטתי להדפיס שלשת פיוטים של ר"א הקליר (חלק מיוחסים אליו) על חנוכה ואלו הן: א) "אעדיף כל שמונה" - קרובץ הנאמר בשמו"ע ביום ראשון של חנוכה. ב) "איד נכון לצלעי" - כעין על הנסים לבני ארץ ישראל. ג) "אנקת שיח" - לברכת המזון של חנוכה. וראה מה שכתבנו בהקדמות שלנו שכתבנו על הפיוטים הללו.

הקדמה לפיוט אעדיף כל שמונה

אין ספק שמחברו של קרובין זה "אעדיף כל שמונה" על חנוכה, הוא הפייטן רבי אלעזר הקליר, כמו שנראה להלן. קרובין זה נאמר בימי הראשונים גם בקהילת אשכנז ביום ראשון של חנוכה בחזרת הש"ץ של שמו"ע, כמו שנביא להלן בשם המהרי"ל אבל משום מה לא נקלט במחזורים שבדפוס. הראשונים אף מביאים מקרובין זה ראיות להלכות חנוכה, ואף מייחסים אותו לרבי אלעזר הקליר. וכן מובא לענין אגדה.

להלן רשימה של מחברים שמצטטים ממנו עניני הלכה ואגדה.

(1) האור זרוע בהלכות חנוכה סי' שכ"ב ז"ל: "הלכך ק"ל כרב ור' יוחנן, ראסור להשתמש לאורה, וכן עשה הפייט בתפילת "אעדיף כל שמונה": 'נר חנוכה אסור בו להשתמש', ע"כ.

(2) הגהות מיימוניות בפרק ד' מהל' חנוכה אות א' וז"ל: "ואסור להדליק בנר ישן וכו', והנה הקליר יסד ג"כ בקרובין של חנוכה המתחלת 'אעדיף כל שמונה' 'צרור מלהדליק בנר ישן', ע"כ. [ואצלנו כתוב 'צרורה'].

(3) בשבלי הלקט הלכות מילה סי' ז' (הוצאת בובער עמ' קפ"ט) ומשם בספר תניא סעיף צ"ו (הוצאת מהרש"ה דף קא.) וז"ל "כמו שיסד הקלירי בשמונה עשרה של חנוכה, באור הנר בברור חיל אום ברית מגנבת. והוסיפו ש'רוב הפיוטים של הקליר ע"פ הירושלמי וע"פ האגדות, (וכ"כ תוס' חגיגה דף יג. ד"ה 'ורגלי') ע"כ.

(4) המהרי"ל בהלכות חנוכה אות י' (בהגהותיו) וז"ל "במגנצא ביום ראשון דחנוכה אומרים קרובין "אעדיף כל שמונה", הקליר יסדס", ע"כ.

(5) הריב"ן במסכת שבת דף כ: מביא ראיה מהפיוט "אערוך כל שמונה" שלהלכה אין מדליקין בנר ישן ממה שיסד "צרורה מלהדליק בנר ישן". [ולא מסתבר שגרס 'אערוך' במקום 'אעדיף' אלא כנראה יש טעות בהעתקה].

פיוט זה מופיע בכמה כתבי יד שבגניזה ובכתבי יד אירופיים. הוא גם מופיע בכתב יד אוקספורד ושם רשום למעלה "ביום א' של חנוכה אומרים זה במגנצא יסוד הקליר". כאמור, פיוט זה לא זכה להקלט במחזורים שבדפוס, ורק לאחרונה זכינו לפירסומו של פיוט יקר זה.

י. דוידזון מזכיר פיוט זה (שעדיין לא נדפס בימיו) בספרו "אוצר השירה והפיוט" סימן 6998, ושם מביא חלק מרשימה הנ"ל של הציטוטים מקרובין זה בהלכה. חלק קטן של הפיוט כבר הופיע ע"י מ. זולאי בכתבי עת שונים לפני למעלה מחמישים שנה. עזרא פליישר הדפיס לראשונה פיוט זה בשלימות בקובץ הספרות [רבעון למדע הספרות] כרך ב' תש"ל (אוניברסיטת ת"א) עמ' 224-229 וחילופי נוסחאות 238-239, ואף ניקד הפיוט וכן כתב קצת ציונים והערות

לדברי הפיוט (שבהם נעזרתי). אולם חוברת זו אינה מצויה ולא ידועה כלל. ש. אליצור, במאמרה 'פיוטי החנוכה' הנדפס בספר "ימי בית חשמונאי" (עמ' 303-301) דנה בכמה דברים בפיוט זה.

הפיוט מסודר על סדר השמו"ע, וכל בית מסיים מעין חתימת הברכה. פיוט זה בניגוד לרוב פיוטי הקדמונים, נותן לנו תמונה חיה ברורה ומפורטת על גזירות היוונים, והשפלת עם ישראל, שהביאו לבסוף למרד החשמונאים, נצחונם על היוונים, וחינוך המקדש והמנוחה מחדש. פיוט זה הוא מקור חשוב מאד להתרחשויות שקדמו לנס חנוכה.

ועל הטוב זכר מר בנימין לפלר מהאקדמיה ללשון, מהאוניברסיטה העברית, ים, ועל כך יישר כחו.

וכשגיליתי פיוט זה, פניתי בה ובה וארא כי אין איש שם על לבו לפרש כראוי פיוט יקר וחשוב זה, ואשתומם על המראה ואין מבין פתרון העזובה, וכבר אמרו במקום שאין אנשים וכו', ועל כן אזורתי אומץ לפרש דברי הפייטן המילים והענין, וכן לחשוף מקורותיו, ובעז"ה עוד חזון למועד לבוא ולפרש דברי הפייטן בהרחבה, כיאות לדבר חשוב זה..

והנה אך למותר לציין שאיני כדאי ואיני ראוי לעסוק בדברי רבי אליעזר הקליר (לחד מ"ד בתוס' חגיגה דף יג. הוא היה תנא אלקי), אלא דוקא בגלל שראיתי שפיוט זה מונח בקרן זוית ואין עוסקין בה, אמרתי שכנראה מקום הניחו לי וכו'.

והנה זאת למודעי שעיקר מטרתי היא רק לפרסם פיוט זה ותו לא, אלא כדי שיתאפשר לבני אדם ליהנות מאורו, ניסיתי בכוחותי הדלים ובעזרת אחרים לפרש ולהעמיד דברי הפייטן עד כמה שידנו הכהה מגיעה, ובעז"ה התעסקתי הרבה בדברי אגדה על נס חנוכה, ולאור דברי חז"ל מובן הרבה מדברי הפייטן, ואכן, אין כאן דבר שלם ומתוקן, אלא יש כאן פרסום של פיוט שנעלם מעיני העדה מאות שנים, ובעת בעז"ה שוב מתגלה לכל, ומעתה יוכלו הראויים לכך לבוא ולהעמיד דברי הקליר על עמדם ומכונם ולהשלים (או לסתור) מה שהתחלתי, ומיני ומינך תסתיים שמעתתא, ולולא דדליא חספא לא משכח מרגניתא.

ובזה בעז"ה אקוה לקיים פירסומא ניסא באופן מיוחד ע"י שאוציא לאור אוצרות קדמונינו שדיברו על נס חנוכה.

אֶעֱדִיף כָּל שְׁמוֹנָה בְּשׁוֹשׁ גִּירוֹת, זָכָר
 לְיֵשַׁע דִּשּׁוֹן מְנוֹרוֹת, כְּבַחֲלִילִים
 וּבְנוֹרוֹת, אֶהְיֶה בָּם עֲלֵי נוֹרָאוֹת, אֲשֶׁר
 הִפְלִיא מִגֵּן לְגוֹנֵנִי בְּזֹאת הַחֲנֻכָּה.
 [נרוך] מגן.

בְּעֲמֹד חֲדָקָל בְּנִיבֹ חַד וְקָל, נְתִיבוֹת
 יוֹשֶׁר עֲבוֹר לְעֶקֶל, בְּשָׁלוֹשׁ עֲשָׂרָה
 בְּרִיתוֹת הֵיכָל, וְדַת שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה מִדּוֹת

אעדיף כל שמונה בשוש גירות, זכר
 אדליק כל שמונה ימים באופן של
 הוספה (כשיטת ב"ה מוסיף והולך) את
 נרות המשמחים. זכר לישע דשון
 מנורות שהם זכר לישועה שנעשתה
 בנקוי הנרות (בחנוכה המקדש שבזמן
 החשמונאים). כבחלילים וכנורות כמו
 מי שמהלל בחלילים וכנורות, כן
 אהלל בהן לה' (ע"י הנרות) על הנוראות
 והנפלאות שנעשו לי. אהלל בם עלי
 נוראות [אהלל (לה') ע"י הדלקת
 הנרות על הנוראות והנפלאות שנעשו
 לי כמו שמהללים ע"י חלילים
 וכנורות]. אשר הפליא מגן לגונני
 בזאת החנוכה אשר הפליא הקב"ה

[המכונה 'מגן'] להגן עלי בזאת החנוכה.

בְּעֲמֹד חֲדָקָל בְּנִיבֹ חַד וְקָל בעמוד חדקל בניבו חד וקל (הנמשל לנהר חדקל), שהם חדים וקלים
 בגזירותיה. נתיבות יושר עבור לעקל (וגזירות) כדי לעקל ולעוות דרכי יושר (דברי תורה).
 בשלוש עשרה בריתות היקל (מלכי יוון) ביזו וגזרו על ברית מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות.

ביאורי המילים

אֶעֱדִיף - אוסיף וארבה כמו (שמות טז, יח) "ולא
 העדיף המרבה". וכ"ה בלשון המשנה (נדרים פ"א
 ט"ד) "שמא תעדיף עליו". בשוש - בשמחת. דישון
 מנורות - ניקוי המנורות (מאפר), כמו (במדבר ד, יג)
 "ודשנו את המזבח", ותרגם אונקלוס 'ויספון ית
 קממא'. ביאור ויספון ראה פירש"י שם "ודשנו, ימלו
 את הדשן מעליו", ע"כ. ורש"י שמות (כו, ג) ד"ה
 'לדשנו, ודו"ק. עלי - על כמו (בראשית מט, יז) "יהי
 דן נחש עלי דרך" וכמו (תהלים צב, ד) "עלי עשור
 ועלי נבל" ות"י 'על פום כנרא'. נוראות - דברים
 נשגבים ונפלאות כמו (ישעיה סד, ב) "בעשותך נוראות",
 ות"י "פרישן" (התרגום מתרגם בכל מקום 'נפלאות' 'פרישן'),
 וכן בתהלים (קו, כב) "נפלאות בארץ חם נוראות
 על ים סוף". מגן - הקב"ה, שהוא מגן כמו"ש
 (שמואל ב' כב, לא) "מגן הוא לכל החוסים בו", (דברים
 לב, כט) "עם נושע בה' מגן עזרך". חדקל - נהר

מקורות והערות

זכר לישע דשון מנורות הדלקת נר בחנוכה היא
 זכר לישועה שנעשתה בחנוכת הנרות כמבואר
 בפסיקתא רבתי דרב כהנא פרשה ב' אות א',
 וז"ל "ולמה מדליק נרות בחנוכה, אלא בשעה
 שנצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות
 יוון וכו' נכנסו לבית המקדש מצאו שם שמונה
 (נ"א שבעה) שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו
 בתוכם נרות, ע"כ.

בְּעֲמֹד חֲדָקָל בְּנִיבֹ חַד וְקָל מדרש בראשית
 רבה (טו, ד) "חדקל, זו יוון שהיתה קלה וחדה
 בגזירותיה", ע"כ. נתיבות יושר עבור לעקל ע"י
 ספר שופטים (ה, ו) "והולכי נתיבות (ת"י שבילין
 דתקנין) ילכו ארחות עקלקלות" בשלוש עשרה
 בריתות היקל גמ' נדרים דף לא: (רכי ישמעאל)
 אומר "גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה

חדקל (בראשית ב, ד), והוא כינוי ליוון (מדרש בראשית רבה טו, ד). ניבו - דיבורו כמו (ישעיה נה, יט) "בורא ניב
 שפתיים", (מלאכי א, יב) "וניבו גבוה אכלי". וכאן ענינו גזירות. לעקל - לעוות, לעקם כמו שופטים (ה, ו)
 "ילכו ארחות עקלקלות". היקל - אולי לשון ביון כמו (דברים כו, טו) "ארור מקלה אביו ואמו", ופ' רש"י,

קִלְקֵל, לִוְלֵי מַגְשִׁים תִּיחִי הַחֲיִינוּ בְּנֵי
חֲנֻכָּה. ⁵⁰⁻⁵¹ [בירוך] מחיה.

גְּבוּרֹתֶיךָ עֲצָמוּ, אֲמֵרוֹתֶיהָ נֶעְמּוּ, וְרוֹב
רַחֲמֶיךָ הָמוּ, בְּיַד כְּהֻנָּה אֲשֶׁר לִישָׁע
קָמוּ, וּלְשִׁמְךָ הִנְעִימוּ וְרוֹמָמוּ.

ככ[תוב] ⁵²⁻⁵³

(תהלים, ל, ב) "ארוממך יי כי דיליתני",
(תהלים, כב, ד) "ואתה קדוש יושב תהלות
ישראל", אל נא,

נֵר חֲנֻכָּה אָסוּר בּוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ.
בּוֹ בְּיוֹם חֲמֵשׁ בְּרָכוֹת לְחִמֵּשׁ.

ראשון (של חנוכה) עליו להתכונן לברך חמש ברכות [או יש חמש ברכות לברך].

ביאורי המילים

מוֹלֹל. מַגְשִׁים תִּיחִי – מוריד גשמי תחיה (עי' גמ'
תענית דף ז. "א"ר אבהו, גדול יום הגשמים מתחית המתים",
והלך שם יש מ"ד "שקולה כתחית המתים"). עֲצָמוּ –
גדול בחזק כמו (ישעיה מ, כט) "ולאין אונים עצמה
ירבה", (דניאל ת, כד) "ועצם כוחו", או בכמות כמו
(תהלים מ, יג) "עצמו משערות ראשי". הָמוּ – ענין
הכמרת רחמים וחמלה כמו (דניאל לא, יט) "על כן
המו מעי לו רחם ארחמנו", (ישעיה סג, טו) "המון
מעין ורחמין". וְלִשְׁמֶךָ הִנְעִימוּ – עריכות ומתיקות
כמו (שמואל ב' כג, א) "ונעים זמירות ישראל", כלומר
להנעים זמירות לשמו ית'. וכן בברכת יוצר אור
להקדיש ליוצרים וכו' ובנעימה", ושם "לאל ברוך
נעימות יתנו למלך וכו' זמירות יאמרו".
לחמש – אולי לצייד, להתכונן כמו (בראשית מא,

ודת שלש עשרה מדות קלקל וקלקלו
תורת משה הנדרשת ב"ג מדות. לולי
מגשים תיחי החיינו בנר חנוכה לולא
הקב"ה שהוא נקרא 'מגשים תחי'
(כלומר מוריד גשמים שהם תחיה לעולם),
החיינו בחנוכה (לא היינו עומדים בכל
הצרות הללו).

גְּבוּרֹתֶיךָ עֲצָמוּ גבורותיך הם גדולים
ועצומים. אֲמֵרוֹתֶיהָ נֶעְמּוּ ואמרותיך
הם נעימים. וְרוֹב רַחֲמֶיךָ הָמוּ וברוב
רחמין נכמרו רחמין עלינו. בִּיד
כְּהֻנָּה אֲשֶׁר לִישָׁע קָמוּ ונושענו על
ידי כהניך אשר קמו להושיענו.
וְלִשְׁמֶךָ הִנְעִימוּ ורוממו לשמך
הנעימו ורוממו (זמרו או אמרו דברים

ערכים ונעימים).

נֵר חֲנֻכָּה אָסוּר בּוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אסור
להשתמש באורו.

בּוֹ בְּיוֹם חֲמֵשׁ בְּרָכוֹת לְחִמֵּשׁ ביום

מקורות והערות

בריתות", ע"כ. ודת שלש עשרה מדות קלקל
ברייחא ריש ספר תורת כהנים (ברייחא דרבי ישמעאל)
"רבי ישמעאל אומר: בשלוש עשרה מדות התורה
נדרשת בהן: מקל וחומר ומגזירה שווה" וכו',
ע"כ. לולי מגשים תיחי החיינו בנר חנוכה עי'
תענית דף ז. "א"ר אבהו, גדול יום הגשמים
מתחית המתים", ויש מ"ד ששקול כתחית
המתים.

אמרותיה נעמו תהלים (קמא, ו) "ושמעו אמרי כי
נעמו" ורוב רחמין המו ירמיה (לא, יט) "על כן
המו מעי לו רחם ארחמנו" (ישעיה סג, טו) "המון
מעין ורחמין"

אָסוּר בּוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ גמ' שבת דף כא: "מאי
טעמא דרב, קסבר וכו' ואסור להשתמש לאורה",
ע"כ. והאור זורע הלכות חנוכה סי' שכ"ב מביא
מכאן ראייה שק"ל כשיטת רב ור' יוחנן, שאסור

להשתמש באורה ולא כר' חנינא ור' חסדא שמתירים. בּוֹ בְּיוֹם חֲמֵשׁ בְּרָכוֹת לחמש גמ' שבת דף
כ"ג. "אמר רב יהודה יום ראשון הרואה מברך ב' ומדליק מברך ג'", ע"כ. - הרי חמש ברכות. או

החומר המקורי

נר חנוכה גיהו יהא מצנע.

נר חנוכה גיהו יהא מצנע אורו יהיה
מיוחד ומשומר

דלק ומישב בלי נר ונע.

דלק ומישב בלי נר ונע דהיינו דלוק
ומיושב במקומו בלי להזיז אותו כלל.
נר חנוכה הנתמד לכל בית הקבוע
לכל בית, (עמש"כ במקורות).

נר חנוכה הנתמד לכל בית.
ומצותן נר אחד בבית.

נר חנוכה זכרון ישע למיחליו.

ומצותן נר אחד בבית ומצוות נר
חנוכה להדליק נר אחד לכל בית.
נר חנוכה זכרון ישע למיחליו
הדלקתו היא זכרון לישועה שעשה ה'
לישראל, המייחלים תמיד לישועת ה'.

חייב לברך ומלהבדיל עליו.

חייב לברך ומלהבדיל עליו חייבים לברך על נר חנוכה (במוצ"ש) ומחויבים שלא להבדיל
עליו.

החומר המקורי

ביאורי המילים

(ד) "וחמש את ארץ מצרים" (ושמות י, יח) "וחמושים
עלו בני ישראל", או אולי מלשון מספר חמש, רצ"ע.
גיהו – נונה, אור כמו (ישעיה י, י) "וירח לא יגיה
אורו". מוצנע – אולי לשון משומר, מיוחד. מיושב
– קבוע במקומו. הנתמד – הקבוע, רצ"ב. למיחליו
– לישראל המקוים להקב"ה שנ' (תהלים קל, ז) "יחל
ישראל אל ה'".

מקורות והערות

י"ל שלש ברכות של המדליק ועוד שתי ברכות
של הלל, הוי חמש.

גיהו יהא מצנע קשה, הלא יש לפרסם הנס.
ואולי מקורו ממגילת תענית סוף פ"ט "ואם
מתירא מן הלצים מניחה על פתח ביתו מבפנים,
ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודירו", ע"כ.
ואיירי בזמן הזה שהוא כזמן גזירה דמי.

דלק ומישב בלי נר ונע מסכת סופרים פ"כ הל'
ג' "ואין מגביהין אותו ממקומו עד שיכבה",
ע"כ. פ' שנר החנוכה יהיה דלוק ומיושב במקומו בלי להזיז אותו כלל. ו"נע ונד" לשון בראשית (ד,
יב) "נע ונד תהיה בארץ".

הנתמד לכל בית גמ' שבת דף כא: "מצות חנוכה נר איש וביתו", עי' רש"י, ועי' להלן.
ומצותן נר אחד בבית גמ' שבת דף כא: "מצות חנוכה נר איש וביתו, ולכאורה הוי כפילות ל'הנתמד
לכל בית', רצ"ב. (ואולי צ"ל "הנצמד לכל בית" והכוונה לדין המובא בגמ' שבת דף כב. "נר חנוכה מצוה להניחה
בטפח הסמוכה לפתח").

זכרון ישע למיחליו 'למיחליו' כמו (תהלים קל, ז) "יחל ישראל אל ה'". משמע שהדלקת נרות היא
לזכר תשועתם מהיוונים ולא דוקא לנס פך השמן. וכ"ה במגילת אנטיוכס (ס"ד) ולהדליק בהם,
להודיע... כי עשה להם אלוהיהם תשועה מן השמים (או י"ג נצחון). ואכן הקליר לא מזכיר נס פך
השמן.

חייב לברך ומלהבדיל עליו טור סימן תרפ"א בשם ירושלמי. ירושלמי זה לא נמצא לפנינו. דין זה
גם מובא באור זרוע ח"ב סימן שכ"ח וברוקח סימן שנ"ו ובפסקי רקאנטי סי' רל"ו. דין זה גם מוזכר
בפיוט רבי פינחס הכהן (שורה 43 במהדורת ש. אליצור). ומש"כ "חייב לברך" נראה שמרמז למש"כ הבית
יוסף תרפ"א בשם התרומת הדשן (וכ"ה בעוד ראשונים, שהובאו במ"ב סי' תרפ"א ביאור הלכה ד"ה 'מרליקין'
ע"ש), שמדליקין נר חנוכה קודם הבדלה, ודור"ק.

נר חנכה טוות אין יושבות לפניו
נשים שטוות בצמר, אין יושבות לפניו
(לעשות מלאכתן).

ישיבתו בדבר דבור על אפניו
הישיבה (ליד הנרות) מותרת לפי מה
שנקבע להלכה. [או הישיבה (ליד
הנרות) היא באופן שידברו דברים
טובים (כמו מניסי חנוכה)].

נר חנכה כל המהדר מצותו בנופש
כל המהדר במצות נר חנוכה בריבוי
להדליק נר אחד לכל נפש יש לו
להדליק נר אחד לכל אחד ואחד מבני
הבית.

נר חנכה מעש היה בפוחת ומוסיף
מעשה היה בשני זקנים שאחד היה

הולך ופוחת (כל יום) בהדלקה והאחר היה הולך ומוסיף (כל יום) בהדלקה.

נתנו טעם פחות והוסיף ושניהם נתנו טעם לדבריהם מדוע יש לפחות או להוסיף בהדלקה.
נר חנכה סבול עד שיאותו לאורו יש לחכות בהדלקתו עד שאפשר לאדם להנות מאורו,
כלומר, עד שתחשך.

עד שיהנה אדם מאורו (כי אמרו חכמים אין מברכין על הנר) עד שאפשר לאדם ליהנות מאורו.

מקורות והערות

טוות אין יושבות לפניו גמ' שבת דף כא:,
"אסור להשתמש לאורה" ושם דף כב. "אסור
להרצות מצות כנגד נר חנוכה". [ולכאורה כל
זה כפילות דכבר נאמר בשורה למעלה "אסור
בו להשתמש"]. ונראה שהקליר מרמז למה שמביא
הטור בסימן תר"ע "ונוהגות הנשים שלא לעשות
מלאכה בעוד שהנרות דולקות, ואין להקל להן"

ביאורי המילים

טוות – נשים הטוות בצמר וכד', ר' גמ' גיטין דף
פמ. "ונשים טוות לאור הנר". דבר דבור על
אפניו – ע"י משלי (כה, יא). בנופש – בריבוי
(נרות). סבול – יש לחכות, לשון סבלן. שיאותו
– עד שיהנה, לשון המשנה (ברכות פ"ח מ"ו) "עד
שיאותו לאורו".

(ועי' בב"י וב"ח שם בטעם הדבר). ומש"כ 'לפניו' פירוש כל זמן שהנרות דולקין.

ישיבתו בדבר דבור על אפניו הישיבה מותרת, לפי מה שנקבע להלכה, וכנ"ל (פליישר), או אולי פי'
שידברו דברים טובים כמו מניסי חנוכה וכדומה. ועי' משלי (כה, יא), ועדיין צ"ב.

כל המהדר מצותו בנופש גמ' שבת דף כא: המהדרין נר לכל אחד ואחד.

מעש היה בפוחת ומוסיף נתנו טעם פחות והוסיף גמ' שבת דף כא: "ב"ש אומרים, יום ראשון
מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך, וב"ה אומרים, יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסף
והולך וכו'. א"ר יוחנן, שני זקנים היו בצידן, אחד עשה כב"ש, ואחד עשה כדברי כ"ה, זה גותן
טעם לדבריו כנגד פרי החג, וזה גותן טעם לדבריו דמעלין בקודש ואין מורידין וכו', ע"ש. וכ"ה
במגילת תענית פ"ט.

סבול עד שיאותו לאורו עד שיהנה אדם מאורו מס' סופרים (כ, ד) "אם הדליקו ביום אין נאותין
ממנו ואין מברכין עליו, שכך אמרו (משניות ברכות פ"ח מ"ו) אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו", ע"כ

נִרְ חֲנֻכָּה פְּתִילָתוֹ בְּתוֹכּוֹ תַעֲשֶׂן.

צְרוּרָה מִלְּהַדְלִיק בְּנֵר יִשָּׁן.

נִרְ חֲנֻכָּה קְצִינַת זִיוּ לְהַבְלִיק.

רֹאיוּ מִנּוּ בְּלִי לְהַדְלִיק.

נִרְ חֲנֻכָּה שְׂבִיבוֹ מִשְׁמַח לְבָרִיּוֹת.

תִּשְׁמַחֲנוּ בְּנֵרוֹת לְעֵתִיד לְהִיּוֹת.

סילוק.

ובכן.

נר חנכה פתילתו בתוכו תעשן
פתילתו תהיה שרופה בתוך הנר עד
שנעשית אפר.

צרוּרה מלהדליק בנר ישן אסור
להדליק בנר ישן.

נר חנכה קצינת זיוו להבליק
חשיבות אורו (היא כדי) לבקוע,
להפציע, (ואם צ"ל 'להבריק' להבריק
ולהאיר, ופי' חשיבות אורו מיועד להאיר,
(כדלהלן שורה הבאה)).

רואיו מנו בלי להדליק רואים ממנו
(אותו) ואין להדליק ממנו נר אחר.
נר חנכה שביבו משמח לבריות

ניצוצו משמח הבריות.

תשמחינו בנרות לעתיד להיות ואתה, הקב"ה, תשמחנו בנרות לעתיד לבא.

ביאורי המילים

תעושן – יהיה שרוף ויהיה עשן ופית. צרוּרה –
אסורה כמו (שמואל ב' כ, ג) "ותהיינה צרוּרות עד
יום מותן", ופי' הרד"ק, קשורות, שלא היה להן
עוד היתר. קצינת – אולי לשון חשיבות מלשון
קצין. זיוו – זוהרו, כמו (דניאל ב, לא) "חיווה יתיר".
להבליק – לשון לבקוע, להחריב, להברית. ואולי
צ"ל להבריק (והתחלפה האות ד'יש' לאות ל'מד') והוא
לשון להאיר כמו (תהלים עז, יט) "האירו ברקים תבל",
(ודברים לב, מא) "אם שנותי ברק חרבי", עי' רש"י
שם. מנו – ממנו. שביבו – ניצוץ כמו (איוב יח,
ה) "ולא יגה שביב אשו".

מקורות והערות

פתילתו בתוכו תעשן מס' סופרים שם "אין
חוששין לפתילתו להחליפו עד שיכלה", ע"כ.
צרוּרה מלהדליק בנר ישן מס' סופרים (כ, ג)
"אסור להדליק בנר ישן", ע"כ. [דהיינו נר של
חרס שהדליקו בו לילה אחד, עי' טוש"ע סי'
תרע"ג סעי' ג'].

רואיו מנו בלי להדליק השווה לתפלת 'הנרות
הללו וכו' אלא לראותן בלבד'. ודברי הפייטן
כדברי רב בגמ' שבת דף כב. שאין מדליקין מנר
(חנוכה) לנר (חנוכה). ואף דק"ל כשמואל, שמדליקין
מנר לנר, היינו מנר חנוכה לנר חנוכה אחר אבל
מנר חנוכה לנר של חול אסור. או אולי י"ל

שהקליר פסק כרב, אבל זה נגד כל הפוסקים, וצ"ע.

שביבו משמח לבריות עי' מגילת אנטיוכס פסוק ס"ד שימי חנוכה הם ימי שמחה.

תשמחינו בנרות לעתיד להיות נראה שהכוונה לפסיקתא רבתי פרשה ב' אות ב' "שבע חנוכות
הם... וחנוכת העולם הבא שנ' (צפניה א, יב) "אחפש ירושלים בנרות", ע"כ. וע"ע ילק"ש ריש פר'
בהעלותך.

אתה פני משיחך אל תשב אל
תשב (תחזיר) פני משיחך ריקם. לעת
קצים וזמנים תחשב אלא תחשב
(ותקרב) עת קץ הישועה [וחישב את
הקץ] ונ"א תישב. עוד ימים ולילות
תושב עוד ימים ולילות תושב (קבע).
זמנים ורגעים תחשב זמנים ורגעים
(של הקץ?) תחשב. רחם מקום
השכינה ובנוך תשב תרחם על מקום
ששרתה השכינה ולביתך תשב. בזכות
אבות טובותינו חשב בזכות אבותינו
תחשב ותמנה מעשינו הטובים. יה
זכרך לדור ודור ניישב ה' זכרך הוא
מדור לדור ניישב (וי"ג תיישב). רם יי
לעולם תשב ה' הוא רם ולעולם
תשב. בתוך ציון גרות נישב בתוך
ציון נשיב גרות. יופי יקרך במקדשך
השב החזר למקדשך יופי הדרך. קבע
מקום ארמון ועל משפטו ישב תקבע
מקום בית המקדש שהוא יהיה מיושב
כדרך ובענין שהיה מאז. לחש רון
קדשת מעריצך הקשב הקשב לתפלה
ולרננה שיראך (קדושת) אומרים
לפניך. לפניך דבר צקוני יתחשב
שיהיה חשוב לפניך דבר תפילתי. יפי
כתר תשבחות אבטא ואישב יופי

אתה פני משיחך אל תשב.
לעת קצים וזמנים תחשב.
עוד ימים ולילות תושב.
זמנים ורגעים תחשב.
רחם מקום השכינה ובנוך תשב.
בזכות אבות טובותינו חשב.
יה זכרך לדור ודור ניישב.
רם יי לעולם תשב.
בתוך ציון גרות נישב.
יופי יקרך במקדשך תשב.
קבע מקום ארמון ועל משפטו ישב.
לחש רון קדשת מעריצך הקשב.
לפניך דבר צקוני יתחשב.
יפי כתרי תשבחות אבטא ואישב.
רון יחד נעריצך קדושי תהלות יושב.
ככ[תוב] (ישעיה ו, ג) "וקרא זה אל זה ואמר".

כתר התשבחות שאני אומר (אני אומר תשבחות על יופי כתרך). רון יחד נעריצך קדושי תהלות
יושב נעריצך ביחד ברינה ה' קדושי שהוא יושב תהלות ישראל.

מקורות והערות

אתה פני משיחך אל תשב (תהלים קלב, י) "בעבור
דוד עבדך אל תשב פני משיחך" לעת קצים
וזמנים תחשב דניאל (ח, יז) "לעת קץ החזון",
ועוד שם. יה זכרך לדור ודור ניישב שמות (ג,
טו) "זה זכרי לדור דור", תהלים (קלה, ג) "ה'
זכרך לדור ודור". רם יי לעולם תשב תהלים
(קלח, ו) "כי רם ה' ואיכה (ה, יט) "אתה ה' לעולם
תשב". בתוך ציון גרות נישב עי' פסיקתא רבתי
הנ"ל פרשה ב' אות ב'. קבע מקום ארמון ועל
משפטו ישב ירמיה (ל, יח) "וארמון על משפטו ישב". רון יחד נעריצך קדושי תהלות יושב (תהלים
כב, ד) "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל".

ביאורי המילים

ארמון – בית המקדש, כמו (ירמיה ל, יח) "וארמון
על משפטו ישב", כן תרגם יב"ע שם. משפטו –
דרכו, מנהגו כמו (מלכים ב' יא, יד) "עומד על העמוד
כמשפט". לחש רון – תפלת רננה, 'לחש' עניינו
תפלה, ראה בסמוך. ורון עניינו שירת תפילה, (מלכים
א' ח, כח) "לשמוע אל הרנה ואל התפילה". צקוני
– תפילתי, כמו (ישעיה כו, טו) "צקון לחש", פירש"י,
שפך שיח ותפלה.

רון יחד נעריצך קדושי תהלות יושב (תהלים
כב, ד) "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל".

כבודו איהל בדביר קדש.

לחנות עם צבא קדש.

עמות כבוד פשרפי הקדש.

זמר ריננו בחיות הקדש. לעומתן.

ממקומו בענני הוד עטר רכה.

רפה בעוצם ברכה.

בראש עשיית זאת חנכה.

ייחדה פדת וכהלכה. פעמים.

אחד קול מבשר יריץ בהרים.

ארוסתו כדת וכהלכה (ע. פליישר). אחד קול מבשר יריץ בהרים קול יריץ בהרים.

ביאורי המילים

איהל – השרה. לחנות – לשון חנייה, כלומר להשרות שכינתו, וכיון שנקט לשון צבא ("צבא קדש") נקט לשון חניה. צבא קדש – עם ישראל, עי' דניאל (ח, י) "ותגדל עד צבא השמים", ועי' רש"י שם 'הם ישראל שנמשלו לכוכבים', (ע"ש פסוק י"ג). עמות – עוטים, ומתעטפים כמו (תהלים קד, ב) "עוטה אור כשלמה", ותרנום יב"ע "דמתעמף נהורא" וכו'. עימר – הקיף, כמו (שמואל א' כג, כו) "עוטרים אל דוד", ופי' רש"י, מקיפים את דוד. רכה – כנוי לישראל, וכן מצינו בפיוט הקליר ליום א' דר"ה שחרית "אדרת ממלכה" – "בעתה (מלכות בבל) ברכה". ועי' בעל הטורים פר' בהעלותך (יא, טז) וכן הוא במדרש שה"ש זוטא: שבעים שמות לישראל ושם הם"ז הוא 'רכים', ע"פ הפסוק במשלי (ד, ג) "רך ויחיד לפני אמי". ועי' בהערה 73 בבה"ט המבואר מש"כ בשם הרו"ה. ריפדה – לשון מצע,

כבודו איהל בדביר קדש כבודו השרה הקב"ה בדביר קודש (עי' רש"י במדבר ז, פט). לחנות עם צבא קדש כדי לחנות (לשון מחנה) צבא קודש עם ישראל. עמות כבוד כשרפי הקדש עם ישראל מתעטף בכבוד כמו במלאכים שרפי הקודש. זמר ריננו כחיות הקדש הם ריננו זמירות כחיות הקודש. ממקומו בענני הוד עטר רכה בענני כבוד ה' הקיף כלל ישראל. רפה בעוצם ברכה וריפדם, דהיינו, עשה להם מצע של הרבה ברכה. בראש עשיית זאת חנכה על ידי שציווה הקב"ה את כנסת ישראל מראש לבנות את המשכן ולחנוך אותו. ייחדה כדת וכהלכה הוא כביכול התיחד והתחתן כביכול עם ישראל.

מקורות והערות

ממקומו בענני הוד עטר רכה מכילתא פר' בשלח עה"פ (יג, כא) "ה' הולך לפניהם": נמצאת אומר שבעה עננים הם (ענני הכבוד) וכו' ארבע מארבע רוחותיהם אחד למעלה ואחד למטה [וז"ש "עיטר", כלומר, הקיפם בעננים] ואחד שהיה מהלך לפנייהם כל הנמוך מגביהו וכל הגבוה משפילו וכו' מכבד ומרכב לפנייהם, ע"כ. [ואולי מה שכתוב "רפה בעוצם ברכה" קאי על הענן השביעי שעשאו בשבילים כעין ריפוד ומצע]. 'ענני הוד' הם ענני הכבוד, כן השתמש הקליר בלשון זה בקינות לט"ב קינה י"ב אות נ', ע"ש. קול מבשר יריץ בהרים ישעיה (מ, ט) "על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון הרימי בכח קולך מבשרת ירושלים" וישעיה (נב, ז) "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום" וגו'.

להציע כמו (שה"ש ב, ה) "רפדוני בתפוחים", עי' רש"י שם. בעוצם – עיקרו של דבר, בחזק (הכרה) כמו (איוב כא, כג) "זה ימות בעצם תומו". ות"י "בתקוף שלימותא". ועי' רש"י דברים (לב, מח), ודו"ק.

לְהַשִּׁיב תוֹעִים מִגְבָּעוֹת וְהָרִים כִּדִּי
לְהַשִּׁיב אֶת עַם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם תוֹעִים,
מִהַגְבָּעוֹת וּמִהָרִים (מִשָּׁל לְגִלּוֹת בֵּין
הָעַמִּים). יִשְׁמִיעַ קוֹל לִלְבָב נִמְהָרִים
הוּא (הַקֶּבֶה) יִשְׁמִיעַ קוֹל לִנְבִּיעָרֵי דַעַת.
רְאוּ כִּי אֲנִי הוּא קוֹל מְרִים רֹאֵה
כִּי אֲנִי הוּא זֶה שְׁמֵרִים קוֹל.

גְּרָה הָעֵלָת אֲרֻנְבַת מַלְכוּת יוּוֹן,
שֶׁנִּמְשָׁלָה לְאֲרֻנְבַת שִׁמְעֵלָה גְּרָה.
בְּגִזְרֹתֶיהָ זֹאת מַעֲנַבַת כּוֹבֶלֶת אֶת
יִשְׂרָאֵל בְּגִזְרֹתֶיהָ. בָּאוֹר נֵר בְּכֹרֹר
חֵיל אוֹם בְּרִית מִגְנַבַת כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל
גִּנְבָה דַּעַתָּה שֶׁל מַלְכוּת יוּוֹן ע"י

לְהַשִּׁיב תוֹעִים מִגְבָּעוֹת וְהָרִים.
יִשְׁמִיעַ קוֹל לִלְבָב נִמְהָרִים.
רְאוּ כִּי אֲנִי הוּא קוֹל מְרִים.
לְ[הִיּוֹת] לְ[כֵם] לְ[אֱלֹהִים]. וְה[יָה] כִּמוּ.

גְּרָה הָעֵלָת אֲרֻנְבַת, בְּגִזְרֹתֶיהָ זֹאת
מַעֲנַבַת, בָּאוֹר נֵר בְּכֹרֹר חֵיל אוֹם
בְּרִית מִגְנַבַת, וְכָל נִמְצָא מִלֵּךְ בָּאָף
הַדִּלְקַת גִּרְוֹת בִּישׁוּב כְּרֹר חֵיל שְׁבִיטָה עַל בְּרִית מִלָּה (בְּשַׁעַת הַשְׁמֵד). וְכָל נִמְצָא מִלֵּךְ בָּאָף
מִזְנַבַת וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא מִלֵּךְ בָּנוּ, הַמַּלְכוּת הִיוּ כּוֹרֵתִים וְהוֹרֵגִים אוֹתוֹ בַּחֲמִימָה.

מקורות והערות

לְהַשִּׁיב תוֹעִים מִגְבָּעוֹת וְהָרִים ע"י יִרְמְיָה (ג, ו).
יִשְׁמִיעַ קוֹל לִלְבָב נִמְהָרִים יִשְׁעִיָּה (לכ, ד) "וְלִלְבָב נִמְהָרִים יִבִּין
נִמְהָרִים יִבִּין לְדַעַת". רְאוּ כִּי אֲנִי הוּא קוֹל מְרִים
דְּבָרִים (לכ, לט) "רְאוּ עֵתָה כִּי אֲנִי הוּא".
גְּרָה הָעֵלָת אֲרֻנְבַת וִיקְרָא רַבָּה (יג, ה) "וְאֵת
הָאֲרֻנְבַת, זֶה יוּוֹן. כִּי מַעֲלַת גְּרָה הִיא, שֶׁמִּקְלָסֶת
לְהַקְבֵּה, אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן כִּד הוּי חֲמִי לִרְי
שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק אוֹמֵר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שִׁמְעוֹן
הַצַּדִּיק". ע"כ. וּבַהֲמִשָּׁךְ שֵׁם: "וְאֵת הָאֲרֻנְבַת, זֶה
יוּוֹן, כִּי מַעֲלָה גְּרָה הִיא, שֶׁמִּגְדֵּלֶת הַצַּדִּיקִים,
אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס כִּד הוּי חֲמִי לְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הוּא
קָאִים עַל רַגְלֵיהָ וְכִי" ע"כ, ע"ש. בְּגִזְרֹתֶיהָ זֹאת
מַעֲנַבַת 'זֹאת' - יִשְׂרָאֵל: ע"י וִיקְרָא רַבָּה (כא, ו)
ע"פ (וִיקְרָא טז, ג) "בְּזֹאת יָבוֹא אֶהְרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ"
בְּזֹכֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּי (שֶׁה"ש ז, ח) "זֹאת קוֹמַתְךָ דְּמַתָּה
לְתִמְרָה", ע"כ. בָּאוֹר נֵר בְּכֹרֹר חֵיל אוֹם בְּרִית
מִגְנַבַת ע"י יְרוּשָׁלַיִם כְּתוּבֹת פ"א ה' ה' "אוֹר
הַנֵּר בְּכֹרֹר חֵיל שְׁבִיעַ בֵּן שְׁבִיעַ בֵּן". וְכָל נִמְצָא

ביאורי המילים

לִלְבָב נִמְהָרִים - מִי שֶׁלִבּוֹ נִמְהָר מִבְּלִי דַעַת
מִיִּשְׁבַת, ע"י יִשְׁעִיָּה (לכ, ד) "וְלִלְבָב נִמְהָרִים יִבִּין
לְדַעַת" וּמִצִּדּוֹת דוֹר שֵׁם. אוּ פִירוּשׁוֹ לִלְבָב נִבְעָרִים,
כִּמוּ (אִיּוֹב י, יג) "וְעֵצָה נִפְתָּלִים נִמְהָרָה" (מִהָרִי קָרָא
שֵׁם). גְּרָה הָעֵלָת - לְשׁוֹן (וִיקְרָא יא, ו) "וְאֵת הָאֲרֻנְבַת
כִּי מַעֲלַת גְּרָה". וּפ' רִשְׁ"י שֵׁם פֶּסוּק ג', מַעֲלָה
וּמִקְיָאָה הָאוֹכֵל מִמַּעֲיָה וּמִחֲזוֹת אוֹתוֹ לְתוֹךְ פִּיהָ
לְכַתְּשׁוֹ וּלְטַחְנוּ הַדֶּק, ע"כ. אֲרֻנְבַת - כִּינּוֹי לְיוּוֹן
(וִיקְרָא רַבָּה פ' יג, ה). זֹאת - כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל (וִיקְרָא
רַבָּה כא, ו). מַעֲנַבַת - קוּשְׁרָת, כּוֹבֶלֶת. ע"י עֲרוֹךְ
עֲרֹךְ 'עֲנַב' וְז"ל (שְׁמוֹת כח, כח) "וְיִרְבְּסוּ (לְשׁוֹן חִיבוֹר,
רִשְׁ"י) אֶת הַחוּשָׁן", וְתִרְגוֹם יְרוּשָׁלַיִם 'וְיִעֲנֹבוּ', ע"כ.
(אִינוּ בְּתִרְגוֹם יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְפָנֵינוּ). כְּרֹר חֵיל - מְקוֹם בָּא"י,
מִזְכֵּר בְּנִי' סְנֵהֲדִין דָּף לָב: וּבִירוּשָׁלַיִם כְּתוּבֹת
פ"א ה' ה', וּבְמַגִּילַת תַּעֲנִית פ"ו. אוֹם - אוֹמָה,
כְּלוּמֵר אוֹמָה הַיִּשְׂרָאֵלִית. מִגְנַבַת - לְשׁוֹן גִּיבָה.

מִלֵּךְ בָּאָף מִזְנַבַת ע"י מִג' אֲנִטִּיכֶס (פֶּסוּק לג) "כֹּאֲשֶׁר מִצּוֹת הַמֶּלֶךְ הִתְּהָ נַחְפּוֹז, כָּל אֲשֶׁר יִמּוֹל אֶת בְּנֵי,
הִבְיָאוּ אֶת הָאִישׁ וְאֶשְׁתּוֹ, וַיִּתְּלוּ אוֹתָם כְּנֶגֶד הַיֶּלֶד", וְס' חֲשִׁמוֹנָאִים ב' (ו, י) "וּשְׁתֵּי נָשִׁים נִאֲשָׁמוּ כִּי
מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶן, וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר תָּלוּ אֶת הַיֶּלֶדִים בְּשִׁדְיָהֶן וְנִסְחָבוּ בַּעִיר לַעֲיִנִּי הָעַם שֶׁמִּטּוֹן מַעַל הַחוּמָה",
ע"כ.

מִזְנַת, עַד עִיר וְקָדִישׁ קָדוֹשׁ הָעִיר
בְּזֹאת חֲנוּכָּה. [ברוך] האל.

דְּרִשָּׁה מְרַבֶּעַת רָאשִׁים, כְּעֶקְרָב
מִשְׁרָצָת קִצְצִים שְׂשִׁים, סִגְרָה בְּכָל־א
שְׁבָעִים יְשִׁישִׁים, לְהַלִּיץ בְּלִעְזוֹ גְּלִילֵי
תְּרִישִׁישִׁים, זָמְמוֹ וּבְנוֹנוֹ דַּעַת וְדָצוֹ בְּזֹאת
חֲנוּכָּה. [ברוך] חונן.

תרשישים כדי שהם יתרגמו התורה ליוונית. זממו וכוננו דעת ודצו בזאת חנכה כולם חשבו וכיונו לדעה אחת ושמחו בזאת החנוכה.

הערה

ביאורי המילים

מִזְנַת – חורגת כמו (רבים כה, יח) "ויזנב כך" –
ות"א 'וקטל כך'. עיר וקדיש – מלאך כמו (דניאל
ה, י) "עיר וקדיש מן שמיא נחית", ופ' רש"י שם
מלאך שהוא ער לעולם וקדוש. ונוסח אחר קדוש
– הקב"ה כמו (שמואל א' ב, ב) "אין קדוש כה".
העיר – מתעורר או מעיר אחרים. (נ"א האיר)
דרשה – תבעה, ציוותה כמו (ויקרא י, מז) "דרוש
דרש משה" ות"א 'מתבע תבעיה'. מרובעת ראשים
– ארבעה ראשים, כינוי ליוון כמ"ש (דניאל ג, ו)
"וארבעה ראשין לחיותא". עקרב – גם כינוי ליוון
(ויקרא יג, ה). משרצת – להוליד כמו (שמות א, ז)
"וישרצו" ות"א 'ואתילדו'. קצצים – כורתים כמו
(ירמיה מ, כה) "ועל כל קצוצי פאה". ויש נוסח
עקצים, ופירושו דברים שעוקצים. סיגרה לנעול,
לאסור, כמו (יהזקאל ג, כד) "בא הסגר בתוך ביתך",
(ישעיה כד, כב) "וסגרו על מסגר". ישישים – זקנים

מקורות והערות

עד עיר וקדיש קדוש העיר בזאת חנכה דניאל
(ד, י) "עיר וקדיש מן שמיא נחית".
דרשה מרבעת ראשים דניאל (ז, ו) "וארבעה
ראשין לחיותא". כעקרב משרצת קצצים ששים
ויקרא רבה (יג, ה) "עקרב זה יוון, מה עקרב זה
משרצת ששים ששים כך היתה מלכות יון מעמדת
ששים ששים", ע"כ. סגרה בכלא שבעים ישישים
מגילה דף ט. מסכת סופרים (א, ח) ויוסיפון פרק
י"ז. וז"ל "מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים
ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא
גילה להם על מה כינסן, ונכנס אצל כל אחד
ואחד, ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם.
נתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו
כולן לדעת אחת, וכתבו לו "אלקים ברא בראשית
וכו'", ע"ש.

(הכוונה לסנהדרין). להליץ – לתרגם כמו (בראשית מב, כג) "כי המליץ בינותם" ת"א "מתורגמן". בלעז –
בשפה זרה, כמו (תהילים קד, א) "בית יעקב מעם לוועז", ופ' רש"י "עם שפת לשון אחר שאינו לשה"ק",
ע"כ. ובלשון המשנה (מגילה פ"ב מ"א) 'קורין אותה ללועזות'. גלילי תרשישים – התורה, גלילים של אבן
יקרה (תרשיש) כמו (שה"ש ה, יד) "ידיו גלילי זהב ממולאים כתרשיש", עי' רש"י שם. זממו – חשבו כמו
(דברים יט, יט) "כאשר זמם לעשות לאחיו". כיונו – הסכימו (לדעה אחת). דצו – שמחו.

הַמְשַׁלָּה חֲשִׁיכָה גְדוֹלָה, כִּי עַל כָּל
שְׁלֹפְנִיהָ גְדֹלָה, וְעַל כִּי יִשְׂרָאֵל אֶתָּה
גְדֹלָה, עֲדָפָה עָלֵי רָעוֹת בְּגִדְלָה, רַק
בְּעֵנָה שׁוֹכְבִּים שְׁלֵהֲבָה בְּזֹאת חֲנֻכָּה,
[ברוך] הרוצה.

וְתַעֲבֹר עַל גְּזִירַת מֶלֶךְ, עִם זֶה לְהַעֲסִיא
לְהַכְעִים לְמוֹלָךְ, וְתַעֲלֵל בְּעֵנֵי בֵּית
מֶלֶךְ, וּכְמִגְרוֹס עֵנִי צִיּוֹן הַלֵּךְ, בּוֹחֵן

שהלחיצום, והכריחום להכעיס את בוראם בעבודה זרה. ותעלל בענוי בת מלך היוונים
התאכזרו (או פגעו לרעה) בבנות ישראל, בעינויים ויסורין, וכמגרוס עני ציון הלך וכששמעו

המשלה חשיכה גדולה מלכות יוון
נמשלה לחשיכה גדולה. כי על כל
שלפניה גדלה משום שהיא היתה
גדולה וחזקה מכל המלכיות שהיו
לפניה. ועל כי ישרים אתה גדלה
ועל כי היא גידלה ורוממה צדיקים.
עדפה עלי רעות בגדלה לכן הוסיפה
והרבה עלי רעות גדולות. רק בענה
שוכבים שלהבה בזאת חנכה רק
בזמנה עם ישראל נשרפה בזאת
החנוכה או בעונתה ובעינויה את כלל
ישראל נענשה יוון.

ותעבור על גזירת מלך והעביר יוון
את ישראל על גזירת המלך - הקב"ה.
עם זו להעסיא להכעיס למולך במה

ביאורי המילים

הומשלה - נמשלה, לשון משל. חשיכה גדולה
- כינוי ליוון (ויק"ר פר' ג, ה). גידלה - רוממה.
עדפה (עלי) - הרבה (עלי) כמו (שמות טז, יח) "ולא
העדיף המרבה". בענה - אולי כמו בעונתה ובזמנה
כמו (שמות כא, י) "עונתה לא יגרע". שוכבים -
ישראל שחוזרים בתשובה עשה"כ (ירמיה ג, ד) "שובו
בנים שוכבים". שולהבה - נשרפה מלשון (יחזקאל
טא, ג) "לא תכבה להבת שלהבת". עם זו - כנסת
ישראל, עי' גמ' מנחות דף נג: "עם זו, אלו ישראל".
להעסיא (נ"א להעשיא) - אולי ענינו כמו (יחזקאל
כב, ג) "עשו דדי בתוליהן" (מלאכי ג, כא) "ועסותם
רשעים" וגו', שפירושו למעוך ולכתוש. למולך -
לעבודה זרה, מולך הוא אליל אש כמ"ש (ויקרא יח,
טא) "ומזרעך לא תתן להעביר למולך", וכנראה הוא
גם כינוי לע"ז באופן כללי. ותעלל - פגיעה לרעה
כמו (איכה א, כב) "ועולל למו כאשר עוללת לי", או
הנהגה אכזרית כמו (שמות י, ב) "את אשר התעללתי
במצרים". וכמגרוס - כשטחנו בריחיים, כמו (ויקרא
ב, ד) "גרש כרמל" ופ' רש"י "גרש, לשון שכירה
ומחינה, גורסה בריחיים של גרוסות כמו (איכה ג,
טו) 'ויגרס בחציץ' וכו', ע"כ. עני - שם מקום
שהוזכר בדברי הימים א' (י, נה). ובדברי חז"ל הוא מוזכר בתשובת הגאונים הרבני סי' שס"א, ובפיוט

מקורות והערות

המשלה חשיכה גדולה בראשית רבה (מד, יז),
"חשיכה, זו יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל
בגזירותיה" וכו', ע"כ. ויקרא רבה (יג, ה) "חשיכה
זו יוון". ולעיל דריש "גדולה זו יוון". (אולם לא
מצאתי שמ"ד אחד סובר שגם 'חשיכה' וגם 'גדולה' נדרש
על יוון). ועל כי ישרים אתה גדלה ויקרא רבה
(שם) "ואת הארנבת, זו יוון, כי מעלה גרה היא,
שמגדלת הצדיקים, אלכסנדרוס כד הוה חמי
לשמעון הצדיק הוה קאים על רגליה" וכו', ע"כ.
עם זו להעסיא להכעיס למולך גמ' מנחות דף
נג: "לעם זו, אלו ישראל שנאמר (שמות טו, טז)
"עם זו קניית". ותעלל בענוי בת מלך תהלים
(מה, יד) "כל כבודה בת מלך פנימה". ועי' מדרש
חנוכה ג' "ועוד גזרו (היוונים) עליהם שיהו בועלין
נשותיהן גידות, הלכו ישראל ופרשו מנשותיהן,
ועוד גזרו שכל מי שנושא אשה תבעל להגמון
תחילה וכו', ע"כ. ובמדרש חנוכה ב' מוסיף על
זה "כיון ששמעו ישראל, רפו ידיהם ותשש כוחם,
ונמנעו מלארש, והיו כנות ישראל בוגרות
ומזקינות כשהן בתולות" וכו', ע"כ. וכמגרוס
עני ציון הלך ירושלמי כתובות (פ"א הל' ה') "קול
שהוזכר בדברי הימים א' (י, נה). ובדברי חז"ל הוא

טוב וסלח מחטא בזאת חנכה.

123456789

[נרדך] חנוך.

זממה בחזק ובפרך, רדות גזע יוצאי
ירך, ותענית להולכי על דרך, לשוח
לגלולים ברך, יה חש גואל לנאלי
בנר חנכה.

123456789

[נרדך] גואל.

חקרה קשר לקשור, נאצות חרות בקרן
שור, פתלה אשורי מישור, משלוח יד

בני ציון - ישראל, את קול המגרוסות
(ריחיים) ידעו (ע"פ סימן זה) ללכת
(למשתה נשואין). בוחן טוב וסלח
מחטא בזאת חנכה בוחן טוב (תתבונן
במעשינו הטובים) וסלח ומחל לחטאנו
בזאת חנוכה.

זממה בחזק ובפרך היוונים חשבו,
תיכננו. רדות גזע יוצאי ירך לרדות
ולשעבר את יוצאי ירך יעקב (כני
ישראל) בחזקה ובעבודת פרך. ותענית
להולכי על דרך יוון עיוותו וקלקלו
את בני ישראל, שהלכו בדרך הישר.
לשוח לגלולים ברך להשתחוות
ולכרוע ברך לעבודה זרה. יה חש
גואל לגאלי בנר חנכה השם תחיש
הגואל לגאלי ב[זכות שמדליקים] נר
חנוכה.

חקרה קשר לקשור היוונים הכינו למרוד מרד בהקב"ה. נאצות חרות בקרן שור ע"י
שהכריחו בני ישראל לחקוק על קרן השור נאצות וגידופים. פתלה אשורי מישור הם עיקמו

ביאורי המילים

מנחם בר מכיר (לפי הגירסא שמוכאת כפ' בער באוצר
התפילות עמ' 636). ציון - בני ציון (איכה ד, ב) "בני
ציון". הלך - הלכו. בוחן - מתבונן. זממה -
חשבה (כרלעיל 'זממר'), ונ"א 'זממה'. בחזק -
בתוקף ובעוצמה כמו (יחזקאל לד, ד) "ובחזקה רדיתם
אותם ובפרך", ונ"א 'ובתוקפא'. פרך - עבודה
קשה. רדות - למשול, לשעבר. גזע - גוף העץ
שנושא את הענפים. יוצאי ירך - בני ישראל
המכונים (שמות א, ד) "יוצאי ירך יעקב". ותענית -
ותעקם כמו (ירמיה ג, כא) "כי העו את דרכם" (איכה
ג, ט) "נתיבותי עוה". לשוח - להשתחוות. חש -
תמחר כמו (תהלים לח, כג) "חושא לעזרת". חקרה
- הכינה, התכוננה או עשתה מעשה בזוי (פליישר).
קשר לקשור - אולי לשון התחברות למרד כמו

מקורות והערות

מגרוס בעיר (וי"ג בענר) משתה שם משתה שם,"
ע"כ.

זממה בחזק ובפרך יחזקאל (לד, ד) "ובחזקה
רדיתם אותם ובפרך". ועי' רש"י דניאל (י, כ)
שכתב שמלכות אנטיוכס הטילו על ישראל עול
קשה. רדות גזע יוצאי ירך שמות (א, ד) "כל
נפש יוצאי ירך יעקב". לשוח לגלולים ברך עי'
ס' חשמונאים א' (מד-מז) "וישלח המלך ספרים
ביד מלאכים לירושלים ולערי יהודה ללכת אחרי
חוקים נכרים וכו' לבנות במות והיכלות ופסילים
ולהקריב חזירים וכו', ע"ש.

נאצות חרות בקרן שור בראשית רבה (ב, ד)
"חושך, זו גלות יוון וכו' שהיתה אומרת להם

מלכים ב' (יד, יט) "ויקשרו עליו קשר בירושלים". ות"י 'מרדו עליהי מירדא'. [ועי' בפיוט ליוסי בן יוסי לר"ה
יום ב' שחרית 'והמרידו (היוונים) עם (ישראל) באל"]. נאצות - גידופים כמו (נחמיה ט, יח) "ויעשו נאצות
גדולות". חרות - חקוק כמו (שמות לב, טו) "חרות על הלוחות" ופ' רש"י לשון חרט וחיקוק. פיתלה -
לעקם ולעקל כמו (דברים לב, ה) "דור עיקש ופתלתל". אשורי - צעדים כמו (תהלים כ, ג) "ויקם על סלע
רגלי כונן אשורי". מישור - מקום או דרך ישר כמו (תהלים כו, יא) "ונחני באורח מישור". משלוח יד -

צעדי ההולכים מדרך הישר (בני ישראל). משלוח יד בכישור מלאפשר להם להתחתן עם נשים ובכך מנעו נשים משלוח ידם במלאכת הטויה (לצורך הבית). רופא חתל כאב בזאת חנכה הקב"ה, הרופא, תרפא כאב ^{אוצר החכמה} בזאת חנוכה. ^{הדפוס 1234567}

טמאה טהרת מזבח היוונים טמאו טהרת המזבח. ועכבה כל איש מלזבח ומנעו (עיכבה) כל איש מלהקריב קרבנות. ותאלם פה מלשבח מלכות יוון שיתקה כל פה

מלשבח להקב"ה. ואל תכן לה מטבח והקב"ה הכין ליוונים (מקום) טבח והרג. בגשם עטר שנת זו בזאת חנכה תן גשם בשפע בשנה זו בזאת חנוכה. (תעטר או תסובב כמו כתר) [או תכתיר (בשפע) שנה זו בגשם בזאת חנוכה].

^{הדפוס 1234567}

מקורות והערות

כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, ע"כ. משלוח יד בכישור משלי (לא יט). טמאה טהרת מזבח ע"פ משניות מידות (פ"א מ"ו), "גנוז בני חשמונאי את אבני המזבח ששקצום מלכי יוון", ע"כ. ופ' רש"י (ביומא דף טז:) שהקטירו עליו לעבודה זרה, ע"כ. ועי' ס' חשמונאים א' (א, נד). ועכבה כל איש מלזבח עי' מדרש חנוכה ג' "היה שם משומד אחד וכו' אמר שכל זמן שיקריבו קרבן של שחר ושל בין הערביים אינם נופלים בידכם, עמדו ובטלוהו" וכו', ע"כ. התם איירי בקרבן תמיד אבל מסתמא ה"ה כל הקרבנות. ובספר חשמונאים א' (א, מד-מה) כתוב הדבר כהדיא, וז"ל "וישלח המלך ספרים ביד מלאכים לירושלים וכו' למנוע עולות וזבח ונסך מן המקדש", ע"כ. וע"ע שם פסוק נ"ד. ותאלם פה מלשבח גמ' ראש השנה דף יח: "שגזרה מלכות יוון גזירה שלא להזכיר שם שמים על פיהם",

וכ"ה במדרש חנוכה ג', וז"ל: "בא יוון הרשע וגזר וכו', ואמרו שכל מי שיזכיר שמו של הקב"ה ידקר בחרב", ע"כ. ואל תכן לה מטבח (ישעיה יד, כא) "הכינו לבניו מטבח". בגשם עטר שנת זו בזאת חנכה תהלים (סה, יב) "עטרת שנת טובתך" (ולעיל שם איירי בגשם).

בכישור, רופא חתל כאב בזאת חנכה. [רורך] רופא.

טמאה טהרת מזבח, ועכבה כל איש מלזבח, ותאלם פה מלשבח, ואל תכן לה מטבח, בגשם עטר שנת זו בזאת חנכה. ותן טל ב[רורך] מברך.

מלשבח להקב"ה. ואל תכן לה מטבח והקב"ה הכין ליוונים (מקום) טבח והרג. בגשם עטר שנת זו בזאת חנכה תן גשם בשפע בשנה זו בזאת חנוכה. (תעטר או תסובב כמו כתר) [או תכתיר (בשפע) שנה זו בגשם בזאת חנוכה].

ביאורי המילים

להושיט ידים לאחוז כמו (משל לא, יט) "ידיה שלחה בכישור". (והוספת מ'מ' 'משלוח' פירשו למנוע משלוח ד). בכישור – כלי של טויה שהפשתן כרוך (משל שם) "ידיה שלחה בכישור". חיתל – רפא, עי' ספר יחזקאל (מז, ר), וגמ' שבת דף קכט; וסליחות לעשרה בטבת "אבותי כי בטחו", ועי' סליחות לשני קמא "אלקים בישראל" – 'חתל לאיש איש נגעו ומכאובי'. ועיכבה – מנעה. ותאלם – ותשתיק. מלשבח – מלתת שבח והוראה. תיכן ג"א היכן – לשון הכנה. ע' להלן 'תיכנו'. מטבח – מקום טבח והרג כמו (ישעיה יד, כא) "הכינו לבניו מטבח". וכן הוא כפיוט 'מעוז צור' – "לעת תכין מטבח". עימר – תכתיר או תסובב בשפע כמו (תהלים סה, יא-יב) "ברביבים תמוגגנה צמחה חבךך. עטרת שנת טובתך ומעגליך ירעפון רשן".

וכ"ה במדרש חנוכה ג', וז"ל: "בא יוון הרשע וגזר וכו', ואמרו שכל מי שיזכיר שמו של הקב"ה ידקר בחרב", ע"כ. ואל תכן לה מטבח (ישעיה יד, כא) "הכינו לבניו מטבח". בגשם עטר שנת זו בזאת חנכה תהלים (סה, יב) "עטרת שנת טובתך" (ולעיל שם איירי בגשם).

חומות וגדירות בית מקדשי. עד כי הוציא משפטי לאורי עד שהוציא הקב"ה משפטי וצדקתי לאור. קמי לשפט במשפט בזאת חנכה אלו שקמים עלי, תשפוט במשפט (בעונשים) בזאת חנוכה.

לעוית משוש כל הארצות כדי לקלקל ירושלים משוש כל הארץ. פרצה בו שלש עשרה פרצות הם פרצו בו (בבהמ"ק) שלוש עשרה פרצות. משם עותה לנחרצות ומירושלים והמקדש הוכתה (הושחתה) יוון לגמרי. לפני משוחי למערצות

משפטי לאורי, קמי לשפט במשפט בזאת חנכה. [ברוך] מלך.

לעוית משוש כל הארצות, פרצה בו שלש עשרה פרצות, משם עותה לנחרצות, לפני משוחי למערצות, להכניע שאונה בהבהב בזאת חנכה. [ברוך] שובר.

לפני כהני ה' המשוחים בשמן המשחה להודות לה' [או הושחתה יוון וכו'] בידי המשוחים בשמן המשחה בכלי משחית]. להכניע שאונה בהבהב בזאת חנכה ולהכניע ולהוריד את היוונים לגיהנום בזאת חנוכה.

מקורות והערות

בלסקי שליט"א). עד כי הוציא משפטי לאורי תהלים (לז, ו) "והוציא כאור צדקך ומשפטך כצהרים". קמי לשפט במשפט בזאת חנכה דברים (לג, יא) "מחץ מתניים קמיר", ופ' רש"י שם שקאי על היוונים. ומקורו של רש"י ממדרש בראשית רבה (צט, ב).

לעוית משוש כל הארצות איכה (ב, טו) "כלילת יופי משוש לכל הארצות". פרצה בו שלש עשרה פרצות מידות (פ"ב מ"ג) "לפנים ממנו סורג וכו' ושלש עשר פרצות היו שם שפרצום מלכי יוון", ע"כ.

ביאורי המילים

משפטי - פסק דיני. המלה 'משפט' כגון (בראשית יח, כה ועוד) תירגם אונקלוס דינא, ועי' להלן שורה 27. קמי (נ"א: קמי) - שונאי כמו (דברים לג, יא) "מחץ מתנים קמיר" ות"א 'סנאוהי'. לשפוט במשפט - לדון בעונש, עי' רש"י פ' תצוה (כת, טו) ד"ה "חושן משפט" שלפעמים משפט משמש לשון גמר הדין, (וכנ"ל שורה 17), ולפעמים משפט משמש לשון של עונש הדין כמו (דברים לב, מא) "ותאחו במשפט ידי", עי' רש"י שם. וכן פירוש 'לשפוט' - לדון ולפסוק, 'במשפט' - בעונש הראוי. לעוות - לקלקל, להשחית כמו (ירמיה ג, כא) "כי העוו את דרכם", ות"י קלקלו. משוש כל

הארצות - ירושלים כמ"ש באיכה (ב, טו) "ויניעו ראשם על בת ירושלים הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי משוש לכל הארץ", ועי' תהלים (סה, ג), משם - מבית המקדש. עוותה - הושחת כנ"ל. לנחרצות - לגמרי, לחלוטין כמו (ישעיה י, כג) "כלה ונחרצה". משוחי (נ"א: משוחים) - כהנים המשוחים בשמן המשחה. במערצות ויש נוסחאות למערצות - לפי הנוסח 'במערצות' הכוונה בכלי משחית השובר כמו (ישעיה י, לג) "מסעף פארה במערצה". ולפי הנוסח 'למערצות' הוא לשון הלל והודאה כמו (ישעיה כט, כג) "ואת אלקי ישראל יעריצו" פ' יהללו. שאונה - המונה כמו (ישעיה ה, יד) "וירד הדרה והמונה ושאונה". הבהב - גיהנום, ראה ספר משלי (ל, טו) "לעלוקה שתי בנות הב הב", ובגמ' עבודה זרה דף יז. מפ' שקאי על גיהנום.

מלכות

מעַת צַג צִפִּיר הָעֵזִים, חָלוּ יִלְקִים
הָאוֹמָה הַיּוֹנִית, הַנִּמְשַׁלֶּת לַצִּפִּיר עֲזִים.
חָלוּ יִלְקִים פָּנִים מַעֲזִים הַתַּחֲלִילוּ
יֶלֶק (מִן אֲרֻכָּה), לַהֲעִיז פְּנִיהֶם עַל
יִשְׂרָאֵל. וַיִּצִּצּוּ כָּל לֹעֲזִים הַתִּרְבוּ
וַהֲתַפְשֻׁטוּ כָּל הַלֹּעֲזִים (הַיּוֹנִים אוֹ אוֹלֵי
כָּל הָאוֹמוֹת עִי' מִדְּרַשׁ חֲנוּכָּה א' "א"ר יִצְחָק
בִּר נַחֲמָנִי"). לַהֲכַחֲדִיד גִּזִּי עֲזִים כֹּדִי

מַעַת צַג צִפִּיר הָעֵזִים, חָלוּ יִלְקִים
פָּנִים מַעֲזִים, וַיִּצִּצּוּ כָּל לֹעֲזִים,
לַהֲכַחֲדִיד גִּזִּי עֲזִים, יְהִי הַשְּׁלֶכְתִּי
בְּמַבְטָחִי בְּזֹאת חֲנֻכָּה.

ב[רוך] משען.

נִדְמָו כַּחֲיוֹת נִמְר, גִּדְיוֹתִי בְּמַעַנָם
לְנִמְר, וַיַּעֲזֹרוּ פָּרְחִי אִמְר, מְשַׁרְתִּי כָּלֹ

לַהֲשִׁמִּיד (גִּזִּי עֲזִים) אֶת עַם יִשְׂרָאֵל
שֶׁעָבַר בֵּים סוּף. יְהִי הַשְּׁלֶכְתִּי
בְּמַבְטָחִי בְּזֹאת חֲנֻכָּה בְּטַחוּנִי שְׁמַתִּי
בְּהַקְבָּה, שֶׁהוּא מַבְטָחִי בְּזֹאת חֲנוּכָּה.
נִדְמָו כַּחֲיוֹת נִמְר אֵלֹ (הַיּוֹנִים), שֶׁהָיוּ
דּוֹמִים לַחֵית הַנִּמְר. גִּדְיוֹתִי בְּמַעַנָם לְנִמְר רָצוּ לְכָלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל בְּגִזְרוֹתֵיהֶם. וַיַּעֲזֹרוּ פָּרְחִי
אִמְר הַכְּהֻנִּים שֶׁהָיוּ מִמִּשְׁמֵר "אִמְר" (אַחַד מִמִּשְׁמֵרוֹת הַכְּהֻנָּה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ). מְשַׁרְתִּי כָּלֹ כְּבוֹד אוֹמֵר

מקורות והערות

מַעַת צַג צִפִּיר הָעֵזִים דְּנִיָּאל (ח, ה) "וַהֲנָה צִפִּיר
הָעֲזִים בָּא". חָלוּ יִלְקִים פָּנִים מַעֲזִים עִי' דְּנִיָּאל
(ח, כג) "יַעֲמֹד מֶלֶךְ עַד פָּנִים" (עִי' אֲבָן עֹזֵר וְלִבְג'
שֵׁם שֶׁמִּפְרָשִׁים עַל אֲנִטִּיכָס). לַהֲכַחֲדִיד גִּזִּי עֲזִים נַחֲמִיָּה
(ט, יא) "כִּמּוֹ אֲבָן בְּמִים עֲזִים". יְהִי הַשְּׁלֶכְתִּי
בְּמַבְטָחִי בְּזֹאת חֲנֻכָּה תְּהִלִּים (נח, כג) "הַשִּׁלֵּךְ עַל
ה' יִהְיֶה".

נִדְמָו כַּחֲיוֹת נִמְר דְּנִיָּאל (ז, ו) "וְאִרְוֹ אַחֲרֵי כִנְמֵר",
וּבִיקְרָא רֵבָה (יג, ה) "זֹו יוֹוִן", וּבְמִדְרַשׁ שֵׁם עֵה"פ
יִרְמְיָה (ה, ו) "נִמְר שׁוֹקֵד עַל עֲרִיהֶם", זֹו יוֹוִן, ע"כ.

ביאורי המילים

צַג - עֵמֶד, נִתְּיָצַב כִּמּוֹ (בְּרִאשִׁית מו, ב) " וַיִּצַּגֵּם
לִפְנֵי פֶרַע". צִפִּיר הָעֵזִים - מַלְכוּת יוֹוִן ע"פ
דְּנִיָּאל (ח, ה). חָלוּ - הַתַּחֲלִילוּ כִּמּוֹ (בְּרִאשִׁית יא, ו)
"וְזֶה הַחֶלֶם לַעֲשׂוֹת". יִלְקִים - סוּג אֲרֻכָּה כִּמּוֹ
(נְחוֹם ג, מו) "יֶלֶק פֶּשֶׁט וַיַּעֲקֵף", וְהוּא כְּנוֹי לְמַלְכוּת יוֹוִן
ע"פ תִּנְא רְבִי אֱלִיהוּ רַבָּא פֶּרֶק כ' ופ' "יְשׁוּעוֹת
יַעֲקֹב" שֵׁם ע"ש, וְעִי' פ' אֲבִרְכָּנָאֵל יוֹאֵל (פ"ב), וְעִי'
בְּפִירוּשׁ לְאִין צוּר חֲלָף מוֹכָא בְּקוֹבֵץ סִינִי ק"ה עֵמ'
ל"ג ד"ה "עַפּוֹ חֲרָגוּלִי יֶלֶק". פָּנִים מַעֲזִים - עֵנִין
עֲזוֹת פָּנִים וְחֻצְפָּה כִּמּוֹ (דְּנִיָּאל ח, כג) "יַעֲמֹד מֶלֶךְ
עַד פָּנִים", וְכַלְשׁוֹן חו"ל (בְּבֵא מִצִּיעָא דָּף ג.) "מַעֲזִי פְּנִי".

וַיִּצִּצּוּ - יִפְרִיחוּ וַיִּתְּרֻכוּ כִּמּוֹ (תְּהִלִּים עב, מו) "וַיִּצִּצּוּ מַעִיר כַּעֲשֵׁב הָאָרֶץ". לֹעֲזִים - דּוֹבְרֵי שִׁפָּה לֹעֲזִית
(יּוֹנִים, אוֹ אוֹלֵי כָּל אוֹמוֹת הָעוֹלָם), ע' מַש"כ לְעִיל 'בְּלַעֲזוּ'. גִּזִּי - עוֹבְרֵי (מִים עֲזִים) כִּמּוֹ (נְחוֹם א, יב) "וְכֵן נִגְזְרוּ
וְעָבְרוּ", וְת' שֵׁם "וַיִּגְזְזוּ יֵת דְּגִלְתָּ" וְכו' (פ' וַיַּעֲבְרוּ אֶת הַדֶּקֶל), וּבְתִהֲלִים עֵה"פ (עֵא, ו) "מִמַּעַי אֲמִי אַחַה גִּזִּי"
פ' רַש"י שֵׁם לִשׁוֹן הָעֵבֶרֶה. עֲזִים - חֲזָקִים כִּמּוֹ (נְחִמְיָה ט, יא) "בְּמִים עֲזִים". וְהַכּוֹנֵה לְמִי יָם סוּף, ע"ש.
יְהִי - מִשְׁאֵי כִּמּוֹ (תְּהִלִּים נח, כג) "הַשִּׁלֵּךְ עַל ה' יִהְיֶה". נִדְמָו - לִשׁוֹן דְּמִיּוֹן כִּמּוֹ (תְּהִלִּים מו, יג) "נִמְשַׁלֶּה
כְּבִהְמוֹת נִדְמוּ", וּפ' הִרְד"ק שֵׁם לִשׁוֹן דְּמִיּוֹן [וְכֵן מוֹכַח מִגִּמ' שֶׁבַת דָּף קנא; וְדו"ק]. חֲיוֹת נִמְר - כִּינּוּי
לְמַלְכוּת יוֹוִן רֵאָה דְּנִיָּאל (ז, ו) וַיִּקְרָר (יג, ה). גִּדְיוֹתִי - עַם יִשְׂרָאֵל הַנִּמְשָׁל לַגִּדִּי כִּמּוֹ שֵׁנ' בִּשְׁה"ש (א, ה)
"וְרַעֲי אֶת גִּדְיוֹתֶיךָ". וּבְתִרְגוּם שֵׁם "וְתִהִי מֵאֲלָפָא לְבִנְהָא דְּמִתִּילִין לַגִּדִּי עֲזִין" וְכו'. מַעַנָם - אוֹלֵי לִשׁוֹן
מַעֲנִית (תִּלְסַּם הַמַּחֲרִישָׁה) כִּמּוֹ (תְּהִלִּים קכט, ג) "עַל גְּבִי חֲרָשׁוֹ חֲרָשִׁים הָאֲרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם" וְעֵנִינוּ עוֹל שֶׁעוֹבְדֵם,
אוֹ הוּא מַלְשׁוֹן מַעֲנָה כִּמּוֹ (אִיּוֹב לב, ה) "אִין מַעֲנָה בִּפִּי", וְר"ל לִשׁוֹן מֵאֲמֵר אוֹ גִּזְרָה. לְנִמְר - לִשׁוֹן מְנוֹמֵר
אוֹ לִשׁוֹן הַמִּרְהָ לִשְׁנוֹת כִּמּוֹ (יִרְמְיָה מ, יא) "וְרִיחוֹ לֹא נִמְר", וַיֵּשׁ נּוֹסֵחַ 'לְנִמְר' דִּהִינּוּ לְכָלוֹת. וַיַּעֲזֹרוּ -
לִשׁוֹן הַתַּעֲזֹרְרוֹת כִּמּוֹ (זְכַרְיָה ט, יג) "וַעֲזֹרְתִּי בִּנְךָ צִיּוֹן", וְעִי' פ' הִרְד"ק שֵׁם, שֶׁכָּל הָעֵנִין קָאִי עַל מַלְחָמוֹת
הַחֲשִׁמוֹנָאִים. פָּרְחִי - בַּחוּרֵי כְּהוֹנָה לִשׁוֹן מִשְׁנָה (סוֹכָה פ"ה מ"ב) "פָּרְחִי כְּהוֹנָה". אִמְר - מִשְׁמֵר הַשֵּׁשׁ